

دردگاه

اون بش کونده بر نشر اولنور علم وصنعت مجموعه سی

۲۰ کانون اول ۳۳۸

نومرو : ۴۱

ایکینجی سنه: دردنجی جلد

تورک تاریخچه معناسی

برنارد مونفاج

(پوراده انکلیزجه ده کی مقصور ۱۱ حرفک او فونیتی کی)
n به یاقین بر ۱۱ صداسی وارد (. جینیلر
جا نهایتلر ده کی «ر» لری «ت» به تبدیل ایندیکلر دن
شوالده بزمده «تات-کوت» ده «تور-کوت» کله سنی
یعنی تورک + موغولجه ده کی «اوت» جمع اداتی کورمه من
لازم کلیر. نته کیم کورک تورکجه کتابلر ده (اوغول،
اوغلوت = اوغلر ده اولدیی کی) منفرد مثاللرینه
راست کلیمکده در . چین وقه نویسلرینه کوره
طولوه معناسنه کن بو تورک کله سنی بیلدیکم تورکجه
لفتلر آرمسده بو معناده اوله رق بولامایورسه قده،
یکی بجه جده شوزکر ایندیکم کیفیت کوره تورکجه دن
مقتبس اولمسی اولدنجیه قوتله مبتدل اولان ترک
کله سنه راست کلپورز . عینی زمانده بوکله کن هند
جرمان لسانلری ایجریسده برنمی کشف اولونامش
اولدیی کی تورکک آسیا آوارلری حکومتک
انقراضسندن اولکی ۵۵۲ تارخیلر ده بو حاکم قوم
ایچون آلتای ده دمیچی صفیله دمیر ایشله مش
اولدیلری ده معلوم برکیفیندر . بو مشهور سلاجی
اوسته لری دمیر تاکیلر و طولوه لره یابوب کییمش
واوکا نظراً آدلانمش اوله جقلر در . ناصلکه تورک
اقوامند قارا - قاپاق لر بو صورتله باش کیملرینه
نظراً اسله نمشلر در . شو حالده تورکک دیمک دمیر
تاکیلر ، طولوه لر دیمکدر .

جینیلرک افاده سنک بویوله ایضاحی بجه قطعاً
قناعت بخش دیمکدر . بر دغه ، نماز مؤلفک ده
تصریح ایندیکی وجهه ، تورکجه ده طولوه معناسنه
ترک کله سنی قطعاً قید اولونمیشدر ، بناء علیه کله کنک
هند - جرمانی اصلی ده «تیت اولونمیش اولسه
بیله فارسیده تورکجه دن مقتبس کله لردن عدی دوغرو
اولماز . اوندن سوکرده ترکک ایله ترک کله لرنک
صانلرنده کی فرق ایله ترککک آلتای عصرده ولوکه
منفرد بر طرزده اولسون موغولجه آت ، ات ایله
جمع یاه لری کیفیت مسئله ده مشکلات احداث ایتمکده در .
نهایت بر طرفدن تورککک «سرپوشلرینه نظراً
کندلیرینه طواغه» نامی ویردکری کیفیت ایله دیگر
طرفدن چینجه متنک صحتده قطعاً شبهه جائز اولمایان
«داغک کندلیرینه بونای ویردکی» بولنده کی افاده سی
بربرینه منافیدر . ایکنجی مدعایک دها دوغرو اولمسی
شونکله تاکید ایدمیلرک آلتای - تورککری بوکون
بیله کندلیرینه داغه نظراً ، «آلتای - کثری» یعنی
آلتای نامی ویرمکده در [۱] .

[۱] رادلوفک اوغلیچ (همسک ذکر ایندی
کی اوغلوقی ده کیل) نهایتده کی «ط» یه اسکیجش برجم
اداقی دییه تفسیرینی طومسن بکنیمورو «ادعا ایدله
بیلمک ایچون بر آز فضل جراتکارانه بولویورم»
دیسور . (اورخون کتابلری ، هلسینفورس ،
۱۸۹۶ ، ص ۲۲۲)

آلتایجه «اسلام» رسالسی نک (۱۹۱۸ سنه سی)
۹ نجی جلدنده (ص ۹۹۰) زورخچ دن پروفسور
ی . ی . همسک تورک قومی اسنک منشأ نه دائر
اسکی برچین تفسیری تاکید اتمک ایسته یین دفته شایان
اوتاق . بر مقالسی مندرجدر . بوکا عائد بالمخاصه
سوی - شوده یعنی (۶۱۸-۵۸۹) سوی خاندانی
تارخنده شو قیدی بولمده یز : «کین - شان یعنی
(آلتین داغ : آلتای) داغی نک آنکندم توکونه ل
اوطوروردی وشنکی بر طواغه ی آکدیردی .
اونک ایچون بوقومه اسنی ویردی و بوقولر دبالرند
تولونه ی تو - کوئه دیدکری ایچون کندلیرینه
تو - کوئه آدلادیلر .» (ویسده لونک ده ربلو
بیلیونه ک اورپانتال سوله ماننده ، لامی ۱۷۷۹ ،
ص ۸۲ ده کی ترجمه نه نظراً) .

او . فرانکک آلتایجه «اورته آسیا تورک
واسیت اقامنه عائد چین منیلرین برینده معلومات»
[براین ، ۱۹۰۴ ، ص ۱۳] عنوانی اترنده «بوشاقک
یک قناعت بخش بر انطباع ویردکی ، چونکه مثلاً
ووهان ، سینچی اسلرینک ده داغلردن اشتقاق
ایندیریلدکی ویاخصوس چینجه ده کی اجنبی اسلرک
اشتقاقلرنک داغما احتراط ایله تاقی اولونمسی ایجاب
ایندیکی ..» بولنده کی تردد و ملاحظه سنه قارشی همس
«سوی - شومؤلفک تو - کوئه کله سنک توله دنک
اولدیی بولنده اثبات ایندیکی واقعه دن قطعاً شبهه جائز
اولدیی و بونکله برابر بوسایه ده تورکک اسنک صحتله
ایضاح اولونه بیلدیکنی» درمیان ایتمکده در .

همس دعواسنی شو بولده اثباته جالیشور :
«اسکی زه زویت میسوزلرنک تو - کوئه کله سنی
یازمق ایچون استعمال ایندیکری اشارت لر بوکون
یکین لهجه سنده طو - چونه دیه تلفظ اولونمده در .
حالبوکه بوتون چین لهجه لردن اصواتک اک اسکی
شکلنی عرش ایدن قانون شیورمسنده مقابلی تات-کوت در

اسکی تورککده ولایت عامه نک ولایت خاصه دن
دها قوتلی اولدینجه دلالت ایدن بعض سانه لره
آدل سوزلری وارددرکه بورایه علاوه سی قائنده دن
حالی دکدر :

- (۱) بولده بویوک صویده بوکون دها اوستونددر .
- (۲) بلدن کن سید دکل ، یولدن کن سیددر .
- (۳) تورک آت بونجه باباسنی طانجاز یعنی دولت
عسکری اولونجه آرتق باباسنک فرمانداسی آلتنده
قالماز .
- (۴) یولداشلرک باباکک اوچاغنه آقین ایدرلرسه
سند ده برابر آقین ایت یعنی دولتکله قیله ک آراسنده
اختلاف چیقارسه قیله گدن آیریل ، دولت طرفنی
طوت !

ضیا نونک آلب

ملت مجلسی حالده طوبانوب قانونلر وضع ایدمه مدکری
ایچون دوامی بر دولت تشکیل ایدمه دیلر دنیانک
هر طرفده عرب عشیقلرنی بوکونه قادر قوتلی
باشانان وهر ددلو فلاکتلره مقاومتلی فیلان ،
عربلر ده غایت قوتلی بولونان حاله تسانیددر . تورککده
ایسه عاله تسانیدی جمیت تسانیدن دها ضعیفدر .
تورکک دولت تشکیلاتندی بیروم قانچیه یانکک عاله
تشکیلاتیه یاشایه ماز ، مو اولور ، تورککک اک اسکی
زمانلر دیری دولت تشکیلاتنی عاله تشکیلاتک فوقه
چیقارمشلر در . تورکک حقوقی ده بواسیه مستند اوله رق
وجوده کیشدر :

دارمه سنک بیاننه نظراً اسکی تورکک حقوقده
چو جوق آلتای بالغ اولونجه به قادر عاله رئیسک
ولایت خاصه سنه تابع قاله بیلیدی . بالغ اولور اولماز
باباسنک ولایت خاصه سندن قوتوله رق حکمدارک
ولایت عامه سی آتیه کیردی . یعنی ، سیاسی وظیفه ل
و حق ل صاحب اولان و طوبانلر صیراسنه کیردی .
تورککده ، بر چو جوقک بالغ اولمسی ، بر تهرمانی
کوسترمه سیله ثابت اولوریدی . چو جوق اوآنه قادر
آدسزکن بو امتحانندن سوکره آد آیر ، اره نلر
واوککککک عاله کیردی . بو صورتله بلوغی اثبات
ایدن چو جوقلر آرتق بابا لره برابر اولورمق مجبورینده
دکادی . ایسترسه باباسنندن آیریه بیلیدی . عاله
چامتک مشترک مالندن جمه سی آیرمق کوتورم بیلیر
ایدی . اقتصادی و سیاسی استقلاله مالک اولان بو
کنج آرتق اولونه بیلیدی . آلتای قیزده بابا اوچاغندن
برجوق «یومشله» هدیه ل و جهار لره کلیدی . ایکسی
برلشوب «آق نو» نامیه یکی بر نو قورارلر ،
نو باریک صاحب اولورلری . رومایلرده بابا تولدکجه
اوغللری و طوبانلر حقونه مالک اوله مازدی . بوندن
باشقه ، عاله نک بوتون ثروتی ده بابانک اولدیندن ،
بابا وصیتله ایستدیکنه ترک ایدم بیلیدی . اوغللرینک
بو مال اوزرنده هیچ بر حق یوقدی . اسکی تورککده
ایسه ، چو جوق و طوبانلر اوله بیانک ایچین باباسنک
تولمسی بیزیمک مجبور اولدیی کی ، عاله سنک مشترک
ثروتندن جمه سی یعنی میراثی آلتای ایچین ده باباسنک
آناسنک ثلومنه انتظار اتمک اضطرارنده دکادی .
اونلر هنوز حیاته ایکن ، میراثی آلهرق آیری بر
آوه چیقاییلیدی .

مع مافیه ، تورکک حقوقی ، چو جوقلر طرفندن
مشترک ثروتک بوصورتله تقسیمندن سوکره ، بابانک
ضرورته دوشمک احتمالی ده نظر دن اوزاق طوتامش
ایدی . بویله بر حال وقوعنده ، بابا تقسیم اولونان
سوزورلک ، حیوانلرک بشده برینی اوغللرلرندن کیری
آلتی حقنه مالکدی .

میلادک ۱۸۴۰ تارخینده اوراتلردن یکرکی
درت بوی مثنک «اوراتلر مجتمه سی» حالنده
طوبانلر ۱۱۵ ماده لک بر قانوننامه یاه لری ده
کوستریورک ، دها یابوناق دورنده بیله ، تورکک ایلی
برملت مجلسی حاله کدارک حقیقی قانونلر یاه بیلوریدی .

نفس:

الهام نصرف

حقیقت بزمندہ فی (لا) الہ
نمرہ (الخالق) آتالردنیز
کسوب علاقہ فی ماسولہ الہ
قانی بر پوہ صانانلردنیز

عقل تابع اولوب کزدک هوا
کوسترون اولادی رام هدای
کشف ضمیر الہ پولوب خدای
طالب کثرتہ پاتالردنیز

شاهد وحدتدر اشیا، ائمہ شک
وحدتدہ ہر موجود اولور مستہک
بزم شیمدی (تجربہ) دہ ایدوب (تورک)
عمانہ برداملہ قاتالردنیز

اسر (موتوا قبل ...) اولوندی ایراد
بابلی قفسدن ایلہدک آزاد
نہایت تقدیرہ اولارق منفاد
دہ کیزہ پوست سروب باتالردنیز

طلعتا اهل حق ہیردہ ایبان
ملاحت سکنہ اولورل نشان
منکرل کوزنہ بزدہ چوق زمان
وارکہ دیکن کی باتالردنیز

احمد طلعت

ہندجہدہ مآرتا، آؤمستاجہدہ مارتیا، پہلیدہ
مارت کہ اصل معنای فانی دیمکدر، (کہ بوکلمہ
موردوین لک قومی اسلرندہدہ واردر، (مؤلف
یون دانہسد: سردلر و روبروکویس موردنل
نتکم موردوینجہ (میردہ: آدام، انسان)،
چہرہ میسارک ملی اسمی اولان ماری دہ «انسان»
معناسنہ کلیر، (اسکی ہندجہدہ مآریاب: انسان)،
کذاک ووغول واوزنیافلرک کندیلریشہ وپردکاری
مانشی، مانش، مانشی اسلریدہ بونکھ رابطہدار
اولدی کی ماجار، دہا اولجہماجہر (ماج-ار) دہدہ
بو ایاک معنا موجود اولسی ہمتلدر، اسکی ہندجہدہ
مآنوشتا، مآنوشتا: انسان، انسانی، نتکمیر بویکیتی
«فین-ماجار اسلرندہ اربائی وفاقاقتی عنصرل» عنوانی
آلانجہ اترمدہ (ص ۴۵: ۴۵۶) مفصلاً اراہ
وائبات الیہ مشہدر .

ناقلی: رانجہ خلوصی

معناسنی صورمش، بوایدہ رأیلرینہ اعتاد ایتدیکی
کیسہلردہ کندیشہ شج جوابی ویرمش اولہ بیلرلر:
تولوغہ لساننردہ معدنی سروبش معناسنہ کلیر .
ویاخود معدنی سروبش معناسنہ کان دولوغہ کلہسنی
ایشیتمش وتو-کیوتلرک معدنی سروبش الیہ کندی
ملی اسلرینی عینی صدارہ مالک کلہلرہ افادہ ایتدیکرینی
قید ایتمش در . فقط صوکرمدن، یوقاریدہ قیصہجہ
ذکر ایتدیکنز وجہلہ، طاعانی حوالی تورککریک
کندیلرینہ داغلرہ نظرأ اسم ویرمش اولدقارینہ اطلاع
حاصل اولونجہ بو ایکی تانی ویا خبر برلہ شدیریش
ودانک تاکہ شکی تورکارہ اسم ویرمش اولدیگی
سویہ نمشدر .
یونون بولردن صوکرمدن او، فرانفہ نکسوی-شو
دہ کی تورک (تو-کوہ) قوم اسسنگ اشتقاقندہ بر
علمی قیبت کورمکدہ تردد کوسترمہسنی تماماً حقی
تورہ بیلرلر، اصل مسئلہ بونک یرینہ دہا اینی اریضاح
بولوغہسنی کیفیتدر، غنیمہ قالیرسہ وامبہری بوایدہ،
تورک-تاتار قومک ابتدائی مدنیق عنوانی آلمانجہ
اثرندہ کی فکرندہ اصابت ایشدر . بوندہ (ص ۵۱)
تورک اسمی تورہ یعنی تورہ مک، دوغنی حصولہ
کلکدن کتیریورواساس معناسنی اولتی اوزرہ «مخلوق،
انسان» دیمک اولدیگی قبول ایدیور . بو قبولک
صحتی پک محتملدر . زیرا تور، تورہ (عثمانیجہدہ
نیلیزسورہ، ظہور و توجہ و تکرر معناسنہ، رادولوفاسنی
۳، ۱۵۵۶) تورو (آلانجہ، تلوثونجہ) و تورو
(اوغورجہ، عینی اثر، ۱۲۵۳، ۱۲۵۵) صور-
نلرندہدہ کورولمکدہدر، شوالہدہ توروک، توروک،
تورک قاعدیہ مطابق بر صورتدہ بریرندن اشتقاق
ایدہ بیلر . باخصوص دیگر طرفدن اسکی مقبیس
کلہلردن ماجارجہدہ کی توروک، تہرہ، اسکی اسلاو-
جہدہ توریق کلہنک اسلندہ ایکی جمالی اولدیقنہ دلالت
ایتمکدہدر . (بو خصوصدہ تاتارجہدہ توروک:
اوقوبہ یازمہ بیلہ بن آدم، عثمانیجہدہ تورک: قاب،
تحصیل کورمہ مش کیسہ، رادولوف، لغت، ۳۵،
۱۵۵۷، ۱۵۶۰ دہ مقایسہ آلہ بیلر . کہ بورادہ
اسکی قوم اسمی مناجہ استحقاق کیفیتنی کسب ایشدر .)
بوندن ماغدا (وک یرینہ نہائی بر صانت الہ) تورو
آلانجہدہ «قوم، ملت» معناسنہ کلکدہدر (عینی اثر
۱۲۵۳، کہ رادولوف نظرأ کلہ غایت اسکی اولوب
یالکنز شعرلردہ استعمال ایدیلکدہدر) ؛ دیمک کہ
تورک معنیات جہتندن یکی آلمانجہدہ (آلمان دیمک
اولان) دوینجہ: اسکی آلمانجہدہ دیوتیسی (کہ قومی، ملی)
اسکی یوقاری آلمانجہدہ دیوتہ غونجہدہ ذیودا
نککینہ مشابہ بر انکشاف عرض ایدیور . فقط
اکاسکیسی اولان «انسان» معناسنی (یعنی تورک-
توروک: مولود، انسان) دہ قوم اسلرینہ پک
کوزل اوقمکدہدر، مثلا آلتسای-کیزی آلتایی
یعنی آلتائی انسانی، (رادولوف، لغت، ۲۱، ۴۰۲
زیرینجہدہ «قومی مورت: زیرینہ» دوتیانجہدہ کی
«اود-مورت: دوتیان کلہلری موت، مورت، انسان
عنصرلرینی جاویدر (آیری بریدلن) (نتکم اسکی

سوی-شو مورخک ویاخود مأخذ ایتدیکی
مؤلفک تورکک ملی اسمی ناصل اولوبدہ «تولوغہ»
معناسنہ حل ایتدیکنی، تولوغہ نکدہ تورکجہ موغولجہدہ کی
مقابلہ ایضاح ایدہ بیلہ جکی ظن ایدیورم . بو
کلہ عثمانیجہدہ تولوغہ، قومانجہ، قارا قیرغیزجہدہ
مدود تولوغہ، قیرغیزجہدہ مدود دولوغہ، یقینانجہدہ
دولوغہ (رادولوف، تورک لہجہلری لغت، ج ۳،
۱۴۷۳، ۱۷۸۲) کذاک موغولجہدہ دوغولوغہ
(غولدستونکی موغولجہ - روسیجہ لغت،
ج ۳، ۱۲۷) بورانجہدہ مدود دولوغہ (پوسغور-
بونسکی: روسیجہ موغولجہ - بورانجہ لغت، ۲۳۳).
ایمدی جینی «تورک» کلہسنی تلفظ ایتدیکی زمان
آغزندن مان عینی سسلر چقار . بوایدہ اسکی چین
وقایعنامہلرینک ہیون-تو و تونغ - هول آرمہندہ کی
کلہلرہ عائد ویردکاری ایضاحکار معلوماتہ استناد
ایدہ بیلرلر کہ بولری ژاپون عالملردن قوراکچی
شیراتوری «ہیون-تو قبیلہسنی الہ تونغ - ہو
قبیلہلرینک لسانہ دائر» عنوانی رسالہ سندہ موضوع
بحث ایشدر . بورادہ تورکجہ موغولجہ نک «ر» لری
«ل» تبدیل ؛ صامت طاقیہلرینک آرمہلری صائتلرہ
تقریبی صوکرہ کی صامتلمدہ بر صانت علاوہ
اولونمش اولدیگی کورولمکدہدر، ازجلہ «چانغ-لی»
(کہ اسکی تلفظندہ «تونغ-لی» کورک = تورکجہ،
موغولجہ نککری عینی معنا (ص ۳) ؛ و-لو-تو
سرای قرہ قولی = موغولجہ، تورکجہ اوردو،
قرازکام، سرای (ص ۴۰) ؛ آ-لو-توز، نامدار،
مہور = تورکجہ موغولجہ اؤرم، یافت، مزیت (ص ۴۷)
موسی، نہر = موغولجہ مورہل عینی معنا (ص ۵۴)
بام-تولوغہ، پات-تولوغہ، پاتو [۲] جسور، بہادر ؛
موغولجہ باغاتور، تورکجہ باؤر (ص ۶۲) کذاک
تو-کوہ لک دینلدہ قورت معناسنہ کان وعینی زماندہ
برخان اسمی اولان بولن کلہسنی دہ بولرہ مقایسہ
اولنہ بیلر . آکلاشیلان دو-شون خانلردن برینک
اسمی اولان بولی، کہ دہا اسکی اوقوشہ نظرأ
بولی تورکجہدہ قورت معناسنہ کلن بوری، بورو
کلہسنی کوسترمکدہدر (شیراتوری، دوسون قبیلہسنہ
دائر، کلہلری سہلہ، ج ۳، ۱۳۹) توغارل اولکہسی
چینجہدہ تو-ہو-لو ایدی (فرانفہ، ... بریندہ
معلومات، ص ۲۸، ۴۰) بولردن صوکرمدہ ہیچ
شبہ قالمورکہ تورک کلہسی ۶ نیچی عصرمدہ چینلرہ
دوغر و تلفظ ایدیلکہ چالیشدی زماں آنجاق تو-لو-کوہ
مورزندہ دیلرینہ یاتہ بیلمشدر .
بو کیفیت اعتبارہ آلانجہ تورکارک کندیلرینی
باشلرندہ کی تولوغہ نظرأ تسبیہ ایتدیکری فکرینک
ناصل میدانہ کلدیکنی تصور ایدہ بیلنک ایچون چوق
قوتی برینجہلہ احتیاج قالاز . جینی مدقی کندیسنک
تولوغہ کہ صورتندہ تلفظ ایتدیکی تورک کلہسنک
([۲] دہا صوکرمدہ کی منابعدہ، بوایدہ فہرستک
آلانجہ) تورک قوملرینک تاریخنہ عائد صیغیاتی بقایر
(سن-تیرسورخ، ۱۹۰۰) عنوانی اثرینہ مراجعت
اولنہ بیلر، ص ۲۴۹ .